

Blik op beton

STOER BETON VOOR JONG GEWELD

Het Sint-Ursula-Instituut in Namen is een bont kluwen van gebouwen met elk hun eigen oorsprong en architectuur, een gebouwencomplex dat we op z'n minst kunnen omschrijven als zeer gediversifieerd. Toch had het merendeel van de gebouwen één ding gemeen: de bouwvallige staat. Daarom was een grondige renovatie absoluut noodzakelijk.

Foto © Julien Forthomme

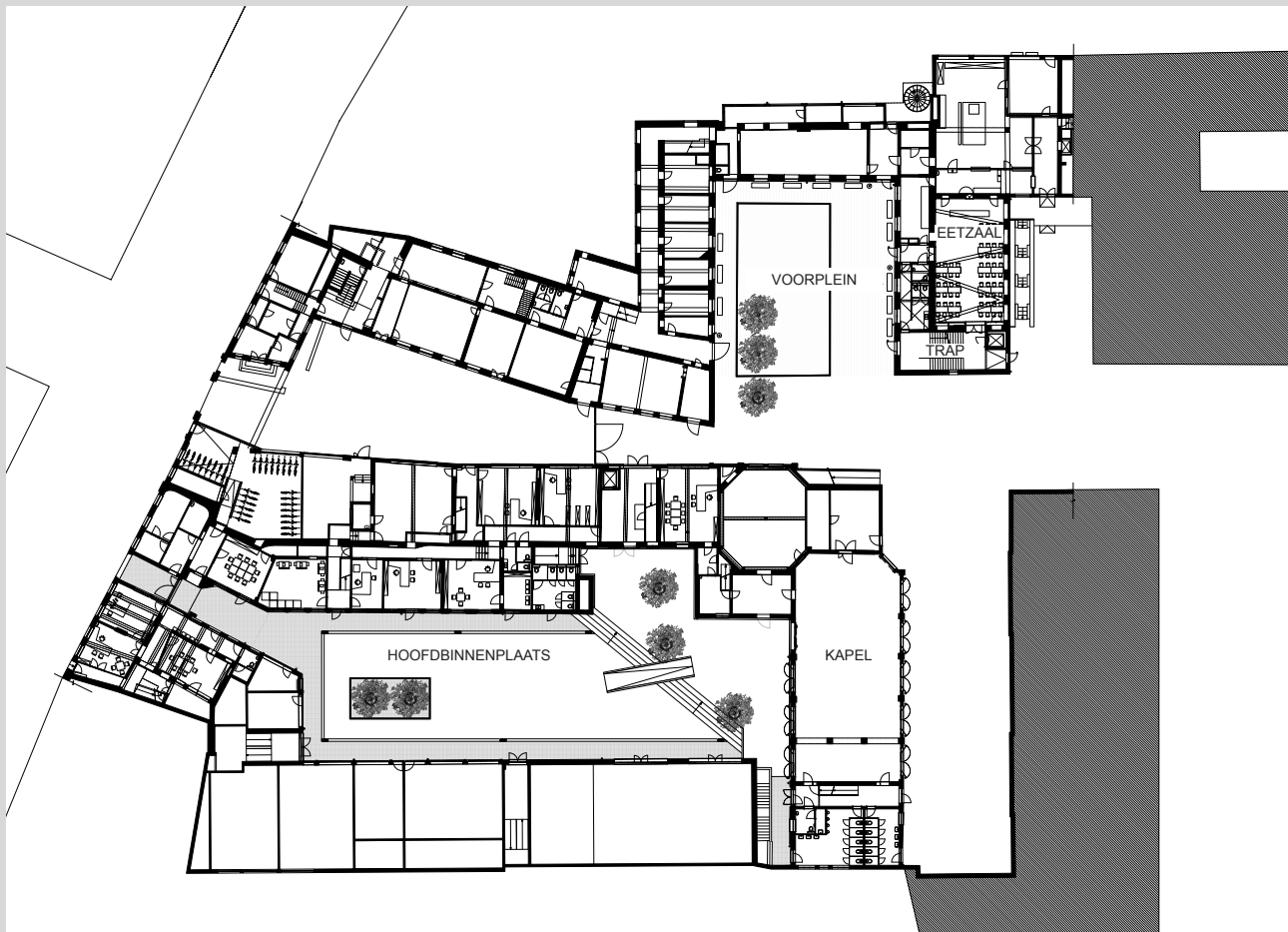
Foto: Orde van Sint-Ursula © Museum van de Ursulinen te Trois-Rivières

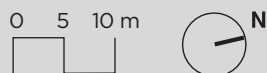
DE URSULINEN RICHTTEN DE URSULINENSCHOOL OP

De Orde van Sint-Ursula werd gesticht in 1535 in Brescia (Italië) door de heilige Angela Merici. De patrones van deze congregatie die zich in de eerste plaats wijdt aan opvoeding en onderwijs, was Sint-Ursula, een martelares uit de vijfde eeuw.

In 1620 vestigden zich de eerste ursulinen in België, meer bepaald in Luik. Maar in 1634 barstte de oorlog los tussen Spanje en Frankrijk. Omdat Luik zich in het epicentrum van het conflict bevond – het ging hen namelijk om de inlijving van de Spaanse Nederlanden – vluchtten de zusters weg uit het vorstendom en vestigden zich in Namen. Daar startten zij met de bouw van hun kerk die in 1715 klaar was. Maar het zat de zusters niet mee: in 1783 vaardigde Joseph II een edict uit waarmee hij alle kloosters afschafte. De ursulinen verhuisden toen naar rue de Bruxelles, waar zich het huidige Sint-Ursula-Instituut bevindt. Vanaf deze locatie legden zij zich toe op de ontwikkeling van hun onderwijsinstellingen.

Grondplan

PROGRAMMA

Ruim 230 jaar zijn verstreken... De site van de ursulinenschool is uitgegroeid tot een gebouwencomplex met een oppervlak van 17.000 m². Van de originele gebouwen blijft ondertussen niet veel meer over. Alleen de vleugels naast het voorplein staan nog overeind. In de tussentijd hebben tientallen generaties leerlingen en leerkrachten maar ook lokale stadsbestuurders, stedenbouwkundigen en architecten de site aangepast aan hun wensen en aan de normen van hun tijd. De extreme architecturale mengelmoeis van gebouwen is daarvan het grote bewijs. Sommige constructies zijn echter bijzonder bouwvallig. Daarom geeft het

Sint-Ursula-Instituut na een langdurig proces van plannen uiteindelijk groen licht voor een renovatieproject voor de gebouwen. "De hele site renoveren zou uiteraard financieel te hoog gegrepen zijn. Daarom werd er beslist om de renovatie toe te spitsen op een U-vormig deel rondom het voorplein. Meer bepaald de oostvleugel, met daarin het gebouw waarin de eetzaal en het secretariaat zijn ondergebracht, werden onder handen genomen, en daarnaast ook de kapel en het grote schoolplein", zo vat Jean Liard, de architect van atelier 4D, het studie bureau dat is belast met dit project, de ingreep samen.

ERE AAN WIE ERE TOEKOMT: DE EREKOER

De oostvleugel van het voorplein of erekoer, maakt deel uit van het U-vormige deel dat is gebouwd in de 18^e eeuw. Het is een van de zeldzame originele gebouwen die nog overeindstaan.

Aan de buitenkant moest de gevel van het gebouw worden opgefrist: het gedeelte in blauwsteen werd gereinigd en opnieuw gevoegd met hydraulische kalk, het houten schrijnwerk werden vervangen door heel fijne aluminiumprofielen die gelijken op de fijne houten raamkozijnen van de andere vleugels, het dak en de dakkapellen kregen een make-over en werden afgewerkt met respectievelijk natuurleien en zink.

Foto © Atelier 4D

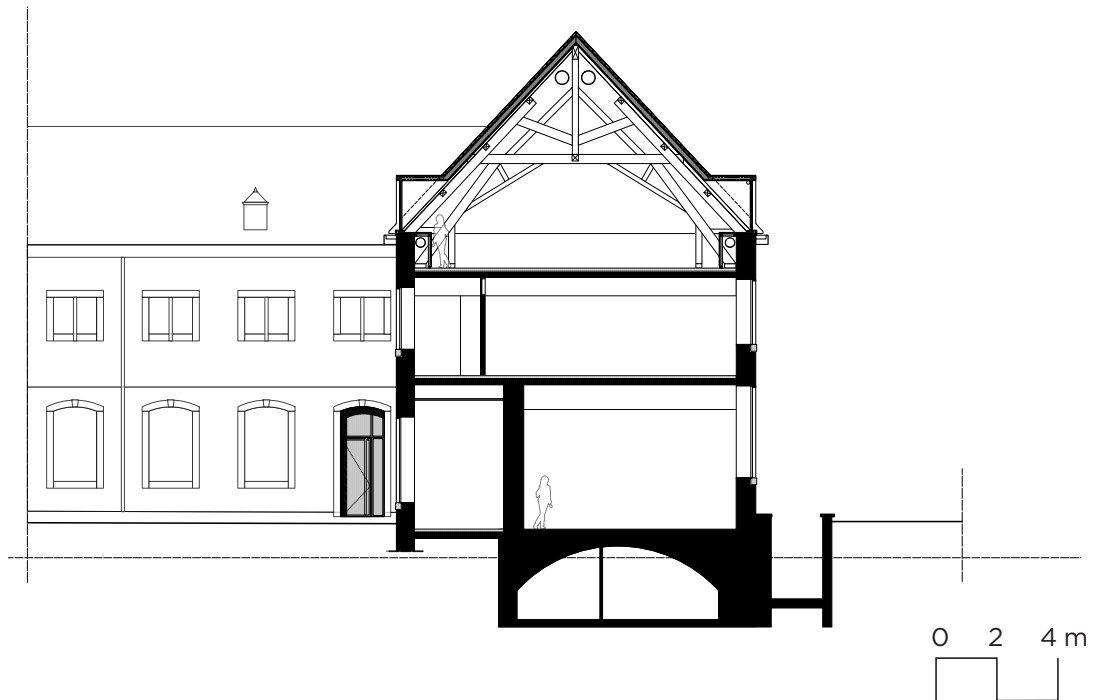

Oostvleugel vóór de werken

Oostvleugel na de werken

Foto © Julien Forthomme

De binnenkant van het gebouw werd volledig gestript en van binnenuit opnieuw opgebouwd.

HEROPBOUWEN VAN BINNENUIT

De binnenkant van het gebouw werd volledig gestript maar het dakgebinte werd voor de duur van de werken behouden om te beantwoorden aan de planning en te voldoen aan de verschillende veiligheidsnormen. “Vanaf de aanvang van de werken wilden wij ruwe materialen gebruiken: vloerplaten en balken van beton, afgebikt zichtbaar metselwerk enz. Waar mogelijk hebben wij geprobeerd om de originele materialen te behouden (steen, baksteen,...), maar wanneer de binnenmuren te erg aangetast waren en dat niet meer mogelijk was, hebben wij gekozen voor cementpleister.

GROTE LOF VOOR HET GEMENGDE KARAKTER

Op de benedenverdieping, waar zich de restaurantzaal bevindt, heeft men rekening gehouden met het gemengde karakter van het gebouwencomplex: de school bezit immers ook een ruimte die dienstdoet als keuken. Deze ruimte werd compleet getransformeerd en heringericht: de muren werden gestript en de stenen zichtbaar gelaten. De houten balken en het houten plafond werden vervangen door betonnen balken waarop glad bekiste betonnen vloerplaten rusten. De hoogte van de balken werd vergroot zodat het vertrek ruimtelijker oogt.

Door de vrije ruimte wordt het speelse effect van de balken zichtbaar en door de schuine plaatsing van de balken krijgt de ruimte ook iets ritmisch. Daarnaast zorgt het ruwe materiaal van het plafond voor een zeker contrast met het dambordmotief in blauwsteen op de grond. Ook al wilden de architecten in de eerste plaats een eigentijds materiaal (beton) laten contrasteren met de bestaande elementen in steen, toch werd de keuze voor beton ook ingegeven door de brandbestendigheid van het materiaal.

Foto © Atelier 4D

Benedenverdieping van de oostvleugel vóór de werken

Benedenverdieping van de oostvleugel na de werken

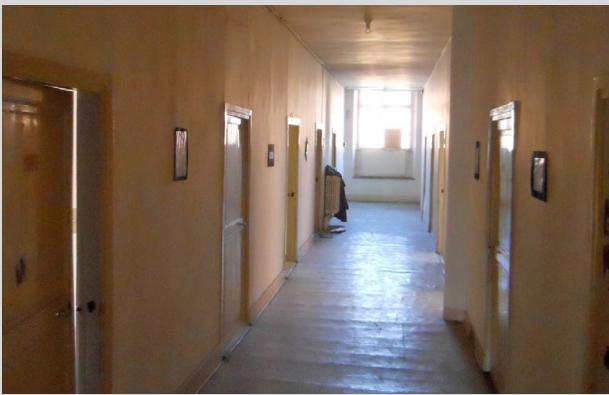
Foto © Julien Forthomme

VLUCHTLIJN

De eerste verdieping van de oostvleugel was niet meer bewoond sinds eind jaren zestig. Vroeger waren hier de slaapcellen van de ursulinen, later de slaapzaal van het internaat, tot ten slotte het pensionaat definitief werd gesloten. “Verwarming, elektriciteit, brandveiligheid, stabiliteit, ... Niets voldeed nog aan de normen. Het was opnieuw zaak om alles van kop tot teen te strippen en herop te bouwen, waarbij voor zover mogelijk de bestaande

materialen zoals de bakstenen van sommige muren werden behouden.” Wat het plafond betreft hebben de architecten, net zoals op de benedenverdieping, gekozen voor vloerplaten en balken in beton. De balken dragen van gevel tot gevel – een overspanning van acht meter – en lopen boven de tussenwanden door, wat het ruimtelijk effect aanzienlijk versterkt.

Foto © Atelier 4D

Eerste verdieping van de oostvleugel vóór de werken

Eerste verdieping van de oostvleugel na de werken

Foto © Julien Forthomme

Foto © Julien Forthomme

Een betonnen trap heeft geen moeite met de honderden leerlingen die dagelijks de trap op en af lopen.

Foto © Julien Forthomme

Een betonnen trap vergt minder steunpunten en kan als een uitkragende constructie ontworpen worden.

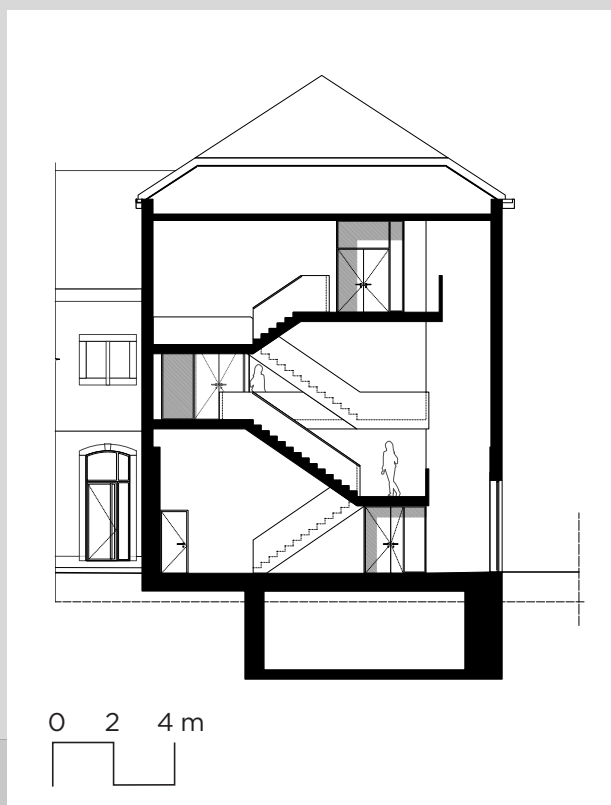
TRAP OF SCULPTUUR?

Oorspronkelijk leidde een kleine houten, ietwat wankel trap naar de eerste verdieping. Maar zodra het gebouw helemaal was gestript, bleef er een grote ruimte over in het midden die de architecten maar wat graag wilden invullen met een magistraal element. “Glad bekist beton leek om meerdere redenen het meest evidente materiaal. Enerzijds was dat technisch en structureel gezien de beste oplossing, want een betonnen trap vereist minder steunelementen en maakt het mogelijk om met uitkragende delen te werken. Anderzijds was het ook vanuit esthetisch standpunt het beste, want dit monochrome materiaal staat mooi in contrast met de bestaande baksteenwanden. En tot slot speelde ook de praktische kant een rol: beton is immers stevig genoeg om weerstand te bieden aan het jeugdig geweld van honderden leerlingen.”

Alles, met uitzondering van de traptreden, werd ter plaatse gegoten, behalve de traptreden dit, om te vermijden dat ze tijdens de werken beschadigd zouden raken. “Vervolgens hebben we verdiepte voegen voorzien zodat eventuele kleurverschillen tussen de prefab traptreden en de elementen die ter plaatse zijn gegoten niet opvallen.” De bakstenen muren werden behouden wanneer ze nog in goede staat waren en wanneer dat niet het geval was, hebben de architecten gekozen voor een cementering “die veel steviger is dan het stukadoorwerk. Daarom raad ik alle

bouwmateriaalfabrikanten die graag de robuustheid van hun producten willen testen, aan om ze te gebruiken in een schoolgebouw...” De trap oogt als een waar beeldhouwwerk met zijn verspringende trapvleugels waarbij op speelse wijze gebruik wordt gemaakt van verschuivingen en lege en gevulde ruimtes. Hierdoor krijgt de constructie nog meer vluchtlijnen en perspectieven, zodat de bestaande en nieuw ingebrachte ruwe materialen elkaar nog beter tot hun recht laten komen.

Foto © Atelier 4D

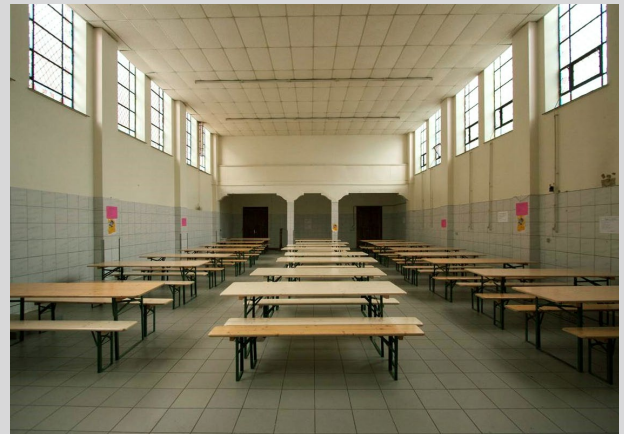

Dwarsdoorsnede van de trap

DE KAPEL KRIJGT EEN VERJONGINGSKUUR

De heel sobere kapel onderging een ware verjongingskuur door licht en ruimte toegang te geven. Hiervoor hebben de architecten enerzijds de kapel haar oorspronkelijke volume teruggegeven door het valse plafond weg te nemen en anderzijds hebben ze brede deuropeningen gestoken op de begane grond, zodat het gebouw uitgaat op de omringende speelplaats, die overigens hertekend werd. Een betonnen hellingbaan zorgt ervoor dat de school voor iedereen toegankelijk is. Ze rust dwars op brede treden, eveneens in beton, waarop de leerlingen tijdens de pauzes kunnen vertoeven.

Foto © Atelier 4D

Kapel vóór de werken

Kapel na de werken

Foto © Julien Forthomme

Foto © Atelier 4D

Hoofdplein vóór de werken

Foto © Julien Forthomme

Hoofdplein na de werken

Foto © Julien Forthomme

Auteur: Adie Frydman

Actoren

Architecten: Atelier 4D

Stabiliteit: JZH & Partners scrI

Speciale technieken: JZH & Partners scrI

Algemeen aannemer: Bajart s.a.